

הלכה ערוכה

תשובות ופסקים שנתבררו בבית ההוראה

בתי ההוראה
הוראה כהלכה

בראשות הגאב"ד הגאון הגדול
רבי אברהם צבי הכהן שליט"א
רב דקולא חסידים שיכון ה' בני ברק

פרשיות אה"ק – אמור תשפ"ג | גליון מ"א

תשובה ערוכה

מאת מודיענו הגאב"ד שליט"א

לדון בגניבה על פי אומדנא

אדם הזמין משלוח של ש"ס שלם, המוביל אומר שהניחו בחדר המדרגות, ואינו נמצא שם. בבנין מתגורר בשכירות בחור שפרק עול תו"מ, ואחד השכנים שמע אותו אומר בטלפון: ש"ס שלם אני אומר לך". ביקשו מהמשכיר מפתח של דירת הבחור, נכנסו בהעדרו, ומצאו בדירה ש"ס כזה מונח בארגזים, ואין בדירה אף ספר קודש אחר. האם מותר למסור את המידע למשטרה, אף שעשויים להפליל את הבחור שלא לפי כללי ההלכה, והאם לחילופין מותר לקחת את הש"ס מהדירה, בלי לומר לבחור מאומה.

לקיחת חפץ שלו בגניבה

איתא בגמ' (ברכות ה' ע"ב): "רב הונא תקיפו ליה ארבע מאה דני דחמרא. על לגביה רב יהודה אחוה דרב סלא חסידא ורבנן, ואמרי לה רב אדא בר אבהו ורבנן, ואמרו ליה - לעיין מר במיליה. אמר להו, ומי חשידנא בעיניכו. אמרו ליה, מי חשיד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא. אמר להו, אי איכא מאן דשמיע עלי מלתא, לימא. אמרו ליה, הכי שמיע לן, דלא יהיב מר שבישא לאריסיה. אמר להו, מי קא שביק לי מידי מיניה, הא קא גניב ליה כוליה. אמרו ליה, היינו דאמרי אינשי, בתר גנבא גנוב וטעמא טעים. אמר להו, קבילנא עלי דיהיבנא ליה. איכא דאמרי, הדר חלא והוה חמרא, ואיכא דאמרי, אייקר חלא ואידובן בדמי דחמרא". פירש"י: "בתר גנבא גנוב וטעמא טעים - הגונב מן הגנב, אף הוא טועם טעם גנבה". הרי דרב הונא נענש על שלקח את שלו בגניבה.

וכתב בשו"ת רב פעלים (ח"ג חו"מ סי' ה'), שאף שהיה מקום לומר שאין זה אלא לפי מידת חסידותו של רב הונא, אבל מוכח כן גם מגמ' בבא קמא (כ"ז ע"ב): "בן בג בג אומר, אל תיכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות, שמא תראה עליו כגנב, אלא שבור את שיניו ואומר לו - שלי אני נוטל".

ומכל מקום כתב שם לדינא: "נ"ל הא דאסרו, היינו בהיכא דאפשר לעשות דין לעצמו, לקחת את שלו בגלוי. אבל אם הגולן גברא אלמא, שאי אפשר להוציא בלעו מפיו בגלוי, או שיש סיבה אחרת שאי אפשר לו לעשות דין לעצמו בגלוי, כולי עלמא מודו, דיובל להציל את שלו בסתר".

ואם כן, אם היה ברור שזהו הש"ס הגנוב, היה מותר לקחתו מהדירה, כיון שאדם עושה דין לעצמו.

לקיחת חפץ ע"פ אומדנא שהחפץ שלו

הרמ"א (חו"מ סי' ע"ה סעי' י"ז) פוסק: "יש אומרים דמשביעין היסת על טענת שמא, כשיש רגלים לדבר. כגון שהיה שמעון בבית ראובן, ומצא ראובן תיבתו פרוצה, וניטל ממנה מה שהיה בתוכה, והוא חושד שמעון, יכול להשביעו היסת, וכן נראה לי להורות". וכתב הסמ"ע (שם ס"ק מ"ט): "נראה, דאם תפס בעל התיבה משל שמעון בלא עדים, תפיסתו תפיסה". והש"ך (שם ס"ק ס"ד) תמה עליו: "תימה היאך תועיל תפיסה להוציא ממון מספק". ועי' בפתחי תשובה (שם ס"ק כ) שהאריך אוך נוקטים להלכה.

ועד כאן לא נחלקו, אלא לענין דיעבד, כשתפס כבר, אם מוציאים מידו. אבל לכתחילה, לא מצוינו מי שמתיר לו לתפוס, ובפרט אם אין כוונתו לעמוד עמו אח"כ בדיון. ואם כן הוא הדין בנידון דידן, אינו יכול לתפוס ולעשות דין לעצמו על פי אומדנא.

המשך בעמ' ד'

ערוכות בקצרה

הכרעות ברורות ותשובות קצרות שנתקבלו ונשמעו
מפי מודיענו הגאב"ד שליט"א בקו בית ההוראה

האם מותר למי שאוחז באמצע פסוקי דזמרה (אחרי ברוך שאמר), לומר קדיש דרבנן אחרי ברייתא דרבי ישמעאל, כשאין אחר שיאמר קדיש, או כשהוא "חויב" לומר קדיש.

תשובה: לא יפסיק. אמנם בסברא היה נראה לכאורה לומר, שכשם שמותר להפסיק כדי לומר אמן (כמבואר במ"ב סי' נ"א סק"ח), כך מותר לומר את כל הקדיש, וכל שכן כשאם לא יאמר הוא, לא יאמר כלל קדיש דרבנן. אבל בשו"ת פני יהושע (ח"א סי' ה') כתב שהסברא להיפך: "נראה דלא דמי לעינת קדיש, דמחלוקתם הוא אם שמע קדיש, שהוא מחויב לענות אמן יהי"ר מבורך, משא"כ הכא... ודאי אם נתקבצו עשרה במקום שרשאין להפסיק, יש לומר קדיש. אבל להפסיק במקום שאין חל עליהם חויב כלל, אין נ"ל להפסיק. ואע"ג דמדברי הקדוש האלקי האר"י ז"ל יש שמחויבין לומר קדיש... אינו לפי דעת כי אם למצוה לפי כוונתו הקדושה, דהא ס"ל דצריך שני קדישים קודם ברוך שאמר, אחד אחר הקרבנות ואחד קודם ברוך שאמר" (והו"ד בבאה"ט סי' נ"ג ס"ק ג' ובשע"ת סי' נ"א ס"ק ג'). אמנם בשו"ת רב פעלים (ח"ב או"ח סי' י"ד) הביא שהחיד"א (בקשר גודל סי' ז' אות ל"ה) חלק על דברי השו"ת פני יהושע, ומתיר לומר קדיש דרבנן באמצע פסוד"ז, אך מסקנת דברי הרב פעלים שם משמע, שאין להתיר להפסיק אפילו לקדיש שהציבור מחויב בו, אם יש אחר שיאמר קדיש, ולקדיש שלפני התפילה לא יפסיק בשום ענין.

האם מותר לעשות ברית מילה במקום אחד, ולברך ברכת 'אשר קידש ידיו מבטן' לאחר שעוברים למקום אחר, או שיש לחוש להפסק ולשינוי מקום, כמו בברכות הנהנין והמצוות.

תשובה: מותר. ראשית דבר, אפילו בברכות הנהנין לא מצוינו איסור לשנות את מקומו אלא בין ברכה שלפני האכילה ובין האכילה, אבל ברכה אחרונה מותר לברך גם לאחר ששינה את מקומו, ובדברים שאינם טעונים ברכה במקומם מותר לנהוג כן אף לכתחילה, כמבואר בשו"ע (או"ח סי' קע"ח). אמנם ברכת 'אשר קידש ידיו' היא ברכת השבחה, כמו שאר הברכות הנאמרות על הכוס, ובברכת השבחה לא מצוינו כלל איסור לשנות את מקומו בין הברכה ל'שבחה' (וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' קצ"ח) לענין ברכת המפיל, עיי"ש).

האם מותר לבחורה להסתפר בימי ספירת העומר.

תשובה: רק אם יש צורך מיוחד. אף שלא מפורש בשו"ע (או"ח סי' תצ"ג סעי' ב'), שהמנהג לא להסתפר בימי ספירת העומר, נוהג גם בנשים, כתב בשו"ת אגרות משה (ו"ד ח"ב סי' קל"ז), שראוי להחמיר אם אינו נחוץ כל כך.

קו 'הלכה למעשה' - מענה הלכתי 24 שעות ביממה 03-8055000

משיבים בהלכה

תשובות מרבני בית ההוראה
שאלות שנשאלו בקו הלכה למעשה

הרה"ג ר' חיים גרינפלד שליט"א
דומ"ץ בבית ההוראה
מו"ץ בקהילת וויניץ בני ברק

יעלה ויבוא בראש חודש אייר

שאלה: אני זוכר שאמרת 'יעלה ויבוא' בתפילת ראש חודש אייר, אלא שאני מסתפק אם הזכרתי 'ביום חג המצות הזה' או 'ראש חודש הזה' - מה עלי לעשות?

תשובה: תחילה יש לבאר את פרטי הדין, כשיש ספק אם הזכיר יעלה ויבוא בתפילת ר"ח, ואח"כ נעיין מה שיש לדון בנידון.

א] ספק יעלה ויבוא: הפוסקים נחלקו, בדין מי שמסופק אם אמר 'יעלה ויבוא' בתפילה, אם חוזר ומתפלל. יש אומרים שאינו חוזר (כלבו סי"א, וכן פסק הרמ"א בסימן תכ"ב ס"א). ואף שלגבי מוריד הטל, חוזר מטעם 'חוקה מה שלמד מוכיר, כאן לא שייכת סברה זו, משום שאין עוברים עליו ל' יום בלא אמירת יעלה ויבוא - מוג"א שם, וע"ע בט"ז), ויש אומרים שחוזר ומתפלל (ירושלמי ברכות פ"ה ה"ג, שגם לגבי ר"ח אומרים 'חוקה מה שלמד מוכיר'. והובא בהרבה ראשונים). וכן נפסק להלכה, שבספק אם הזכיר יעלה ויבוא, חוזר ומתפלל (כן הסכימו כל האחרונים, הובא במשנ"ב סק"י, ושלא כדברי הרמ"א). ואין צריך לחזור ולהתפלל כתפילת נדבה, משום 'ספק פלוגתא, אלא היא תפילת חובה, ומעיקר הדין (ולכן גם בשבת, שאין מתפללים תפילת נדבה, חוזר ומתפלל - שעה"צ שם סק"ט).

קטנים: גם ילדים קטנים שהגיעו לחינוך, ומסתפקים אם אמרו יעלה ויבוא, יש לחנכם לחזור ולהתפלל (ותלוי בגיל הילד, ויש להתחשב בכא"א לפי ענינו).

נשים: אשה שמסתפקת אם אמרה יעלה ויבוא, יש לחלק כך: אם נוהגת להתפלל בכל יום ויום (וכן עיקר ההלכה, כמבואר בשו"ע הרב ומשנ"ב סימן ק"א), דינה כאיש, וחוזרת ומתפללת. אך אם אין דרכה להתפלל בקביעות (שסומכת על הפוסקים שמקילים בה), כמבואר בסימן ק"ו, ובפרט אם היא אשה מטופלת בילדים, וכפי שידוע על החפץ חיים, שפטר את אשתו מלהתפלל, כל זמן שהיתה מטופלת בילדים), אינה חייבת לחזור ולהתפלל (משום שאין עליה חיוב מעיקר הדין, ויש לצרף את שיטת הרמ"א הנ"ל, שו"ת דברי יציב ח"א ס"ב, שו"ת או נדברו ח"א ס"א, והליכות שלמה פט"ו הערה ה), אך ראשית לחזור ולהתפלל (ואף שנחלקו הפוסקים, בכל הזכרה מעין המאורע, כגון 'מוריד הטל' וכדומה, אם חייבת לחזור, וי"א דאף שמעיקר הדין פטורה, מכל מקום כיון שקבלה על עצמה להתפלל, התפילה צריכה להיות כתיקונה - שו"ת ארץ צבי ח"א ס"ג, ושו"ת יביע אומר ח"ו סי"ח).

ב] אופנים שאין צריך לחזור: מצאנו כמה אופנים, שאין צריך לחזור ולהתפלל, גם כשמסתפק אם הזכיר יעלה ויבוא, ונפרטם בקצרה. **אם מתפלל מתוך הסידור** (כ"כ בק"ח חיים סימן תפ"ז, לגבי מי שמסופק אם אמר 'והשיאנו' בתפילת יו"ט). אך האמת, שתלוי בכל אחד ואחד, לפי מה שמכיר את טבעו, אם מסתכל בתוך הסידור בכל זמן תפילתו או לא). אם ברור לו שזכר בתחילת תפילת שמונה עשרה, שהיום ראש חודש, ושצריך לומר יעלה ויבוא, והספק אם אמר יעלה ויבוא התעורר אצלו רק אחר זמן מופלג מהתפילה, אין צריך לחזור (מבשר"ב סימן ק"ד סק"ח, וסימן תכ"ב סק"י. וזו הסיבה שמוזכרים לפני שמונה עשרה, ומכריזים בפה או ע"י הכאה, על אמירת יעלה ויבוא - אמרי פנחס - פרישות אות ק"ה). ואם הספק התעורר אצלו מיד כשסיים תפילתו, חוזר ומתפלל, אבל אם נזכר כשישמע יעו"י בחזרת הש"ץ, אין צריך לחזור, שזה כבר נחשב כ'מופלג' מתפילתו (כך מדויק במור וקציעה, שהוא המקור לדברי המשנ"ב הנ"ל, וכ"כ בשמירת שבת כהלכתה פני"ז הערה י"ז, ומסתפק שם עוד, מה הדין במי שהאריך בתפילתו, ונסתפק בסוף שמו"ע).

ג] ספק אם הזכיר חג המצות, או ראש חודש: כפי שנתבאר לעיל, אם הספק הוא אם אמר יעלה ויבוא, הכריעו הפוסקים שדינו כמי שלא אמר, וזאת משום שגרת לשונו והרגלו. מעתה יש להסתפק בנידון, שוודאי אמר יעלה ויבוא, והספק הוא רק הזכיר את חג המצות או 'ראש חודש', האם יש כאן 'ספק השקול' בין הזכרות אלו, או שיש לצדד יותר שהזכיר 'ראש חודש', היות ומזכירים ר"ח יותר פעמים בשנה.

נציין שתי נפ"מ שיש לתלות בצדדים אלו: **א.** אם הספק הוא בימי חוה"מ, שמסתפק אם אמר ר"ח, או הזכרת המועד, שאם נתייחס לזה כ'ספק השקול', אינו צריך לחזור, אך אם נצדד שיותר קרוב לוודאי שאמר 'ראש חודש' מחמת שיגרת

לשונו, צריך לחזור ולהתפלל. **ב.** כשהספק בשבת ראש חודש אייר, ומסתפק אם אמר 'חג המצות', משום שישגרת לשונו בחוה"מ פסח, שאם נאמר שיש כאן 'ספק השקול', אינו יכול לחזור, שהרי בשבת אסור להתפלל תפילת נדבה.

ומצאנו בזה מחלוקת אחרונים. שיש שכתבו שאנו דנים אותו כמי שהזכיר בוודאי 'ראש חודש', משום שהזכרה זו נאמרת יותר פעמים בשנה (כ"כ בשו"ת גינת וורדים אור"ח ח"א סי"ט, לגבי מי שמסתפק ביו"ט בברכת מודים, אם השלים וחתם את הברכה האמצעית כהגון, ואמר אח"כ 'רצה' 'ומודים', או שמא אחר שאמר יעלה ויבוא המשיך ואמר ותחזינה וכו', כשיגרת לשונו בתפילת ר"ח, מבלי לחתום בברכה האמצעית, והכריע שקרוב לוודאי שאמר כמו בר"ח, ואינו ספק השקול, כיון שהזכרת ר"ח מזכיר 81 פעמים בשנה, והזכרת יו"ט מזכיר רק 39 פעמים בשנה. ומוכח מדבריו שהקובע הוא מספר הפעמים שמוזכרים במהלך ימות השנה, ואף שאין כאן רצף לשגרת לשונו, ולכאורה הוא הדין בנדון דידן. ואף שהזכרת ר"ח מועטה כנגד כל שאר ההזכרות יחד, מ"מ היא המרובה מכל ההזכרות - כל אחת לחוד, ולכן הורגל לשונו יותר להזכרת ר"ח). ויש שכתבו שהוא כ'ספק השקול' (הליכות שלמה, פסח פ"א הערה 12). ונמצא שבאופנים הנ"ל תלוי במחלוקת זו.

אך בנידון דידן, לגבי ר"ח אייר, שזוכר שאמר יעלה ויבוא אלא שמסתפק אם הזכיר 'חג המצות' או 'ראש חודש', אם לא נזכר מיד, אלא לאחר שסיים תפילת לחש, אינו צריך לחזור, אפילו אם יש כאן ספק השקול, וכל שכן אם ננקוט שקרוב לוודאי שהזכיר את של ראש חודש. אך אם הספק התעורר אצלו בתוך תפילת שמונה עשרה, וכגון בברכת מודים, באנו למחלוקת אם אומרים 'ספק ברכות להקל' באמצע שמו"ע (כגון שספק לו באמצע שמו"ע אייה ברכה עומד, האם חוזר לברכה שמסתפק אם אמרה, והאריכו בזה הפוסקים, עיין בקהילות יעקב סי"ג ואכ"מ), וקיי"ל שאם הוא עדיין בתוך תפילת שמו"ע, יחזור למקום שמסופק, וא"כ גם בנידון ד' יחזור לברכת העבודה-רצה, ויאמר יעלה ויבוא כתיקונו.

עלה להלכה, מי שמסתפק אחרי שסיים תפילת ראש חודש אייר, אם הזכיר ר"ח או חג המצות, אינו חוזר להתפלל, אך אם הספק התעורר בתוך התפילה, חוזר ואומר יעלה ויבוא כתיקונו.

***

הרה"ג ר' מרדכי שווארץ שליט"א
דומ"ץ בבית ההוראה
ראה"כ צאנו ב"ב, וויניץ אלעד

תפילות שונות בלשון ארמית

שאלה: למדתי כעת על האיסור להתפלל בלשון ארמי (מסכת שבת דף יב:), משום שאין מלאכי השרת מבינים לשון זו. לאור זאת, איני מבין איך אנו אומרים תפילות שונות בלשון ארמי, כגון 'יקום פורקו', ו'יהא רעוא' שאומרים בליל שבת קודש קודם הזמירות?

תשובה: בס"ד נבאר את הדברים בהרחבה וממקורם, אך תחילה נציין בקצרה, ש'יקום פורקו' נחשב רק כ'ברכה', ולא כ'תפילה', כמו שיתבאר, ולכן מותר לאומרו גם בארמית. אך לגבי תפילת 'יהא רעוא' אכן צריך ליישב נכון, איך מותר לאמרה.

ביאור הדברים:

א] הראשונים הקשו על האיסור הנ"ל להתפלל בארמית, ממשנה מפורשת במסכת סוטה (ריש פ"ז), ש'התפילה נאמרת בכל לשון', ומשמע שמוותר להתפלל בלשון ארמי. ויש בזה ג' דעות בראשונים ליישב את הסתירה. **א.** שיטת הר"ף, שרק ליחיד אסור להתפלל בשאר לשונות, והמשנה שמתירה להתפלל בכל לשון, מדברת בצבור, משום שתפלתם מתקבלת על ידי הקב"ה, ואינם צריכים למלאכים. **ב.** דעת רבנו יונה, שהאיסור להתפלל בארמית, הוא רק ביחיד שמתפלל על מאורע פרטי, ובנוסף משלו, אך כל תפילה הקבועה לציבור, מותר גם ליחיד להתפלל בלשון ארמי. **ג.** שיטת הרא"ש, שלצבור אכן מותר להתפלל אף בלשון ארמי, וליחיד אסור להתפלל בלשון ארמי, גם תפילה המיוחדת לציבור, אך דווקא בלשון ארמי, שהיא מגונה בעיני המלאכים, אבל בשאר לשונות מותר גם ליחיד להתפלל.

ג' שיטות אלו הובאו בשולחן ערוך (אורח חיים סימן קא ס"ה, כאשר שיטת הר"ף מובאת בסתם, ושיטות רבינו יונה והרא"ש כ"יש אומרים): "יכול להתפלל בכל לשון שירצה, והני מילי בצבור, אבל ביחיד לא יתפלל אלא בלשון הקודש; ויש אומרים דהני מילי כששואל צרכיו, כגון שהתפלל על חולה או על שום צער שיש לו בביתו, אבל תפלה הקבועה לצבור, אפילו יחיד יכול לאומרה בכל לשון; וי"א דאף יחיד כששואל צרכיו, יכול לשאול בכל לשון שירצה, חוץ מלשון ארמי".

ב] והנה המשנ"ב (סק"ט) כתב, שההיתר לאמירת 'ברוך שמה' ו'יקום פורקן' הוא כיון שהם נאמרים בציבור, וכתב שלפי זה אסור ליחיד המתפלל בביתו לומר שום יקום פורקן, עיי"ש. ומשמע מדבריו שנקט כדעה השלישית בשו"ע, שליחיד אסור להתפלל בארמית, גם בתפילה הקבועה לציבור, אבל האיסור הוא דוקא בלשון ארמית, ולא בשאר לשונות. וכן מוכח ממה שכתב בהלכות ראש השנה (סימן תקפ"א סק"ד) בשם האליה רבה, שכשאין מניין עשרה, לא אמרו ביחידות את הבקשות שהן בלשון תרגום, כגון 'מחי ומסי' ו'מון די בשמיא', ואף שהן תפילות הקבועות לציבור. ונראה שסובר כן, משום שהמנהג הפשוט הוא להתפלל ולדבר אל הקב"ה בלשונו, שכל אחד מבקש את בקשותיו הפרטיות בעברית או באידיש, ובשאר הארצות בשפתו, והרי לדעה הראשונה והשניה, אסור ליחיד להתפלל בלשון אחר, ואין לבקש על צרכיו אף בשאר לשונות, ומכאן שנהוג והוכרע כדעת הרא"ש, שהאיסור הוא רק בלשון ארמית.

ג] אמנם ידוע מה שנדפס בסידורים הקדמונים (סידור היעב"ץ, סידור הרב, וסידור ה"ך החיים), שאת היקום פורקן הראשון, אפשר לומר גם ביחידות, כיון שמדבר גם על הפרט, בשונה מה'יקום פורקן' השני, שמבכרים את ראשי הישיבה וכו', ולכן אומרים אותו רק בציבור, וכן כתבו השערי אפרים (שער י סכו"ו) והמקור חיים (או"ח סימן רפ"ה) ולקוטי מהרי"ח. ויש לתמוה על זה, איך מותר לאומרו ביחיד, מאחר שנפסק להלכה כדעה השלישית, שהיחיד אינו אומר תפילות בלשון ארמי, ואף בתפילות הקבועות לציבור, וכן מצאתי בשו"ת הר צבי (או"ח סימן ס"ד) שתמה בזה.

וראיתי בשו"ת רבבות אפרים (ה"א סי רמ"ו) שכתב, שסומכים על הדעה השניה בשו"ע, שמוותר לומר תפילה הקבועה לציבור גם בלשון ארמי. אך צריך עיון, שהרי המשנה ברורה לא פסק כן, וכנ"ל. אכן מה שנראה ליישב, הוא מה שהביא הרבבות אפרים (שם) בשם המנחת יצחק לתרץ, ש'יקום פורקן' אינו תפילה, אלא ברכה, ולכן מותר לאמרו בלשון ארמי. ובאמת שיש להביא סמך לזה משו"ע הרב (או"ח שם סעיף י"ד), שהביא מהלבוש שהקשה, איך מותר לומר יקום פורקן בשבת, והרי אסור לבקש בקשות פרטיות בשבת, ותיירץ שאינו נחשב לתפלה אלא לברכה, והוא אסמכתא גדולה לתירוץ המנחת יצחק הנ"ל.

ומוסיף הרבבות אפרים, שבזה יש ליישב מה שנראה לכאורה כסתירה בשערי אפרים. שמחד יסא פסק שמוותר לומר את היקום פורקן הראשון ביחיד, ולכאורה הוא מטעם שתפילה זו קבועה לציבור, ומותר גם ליחיד לאמרה בלשון ארמי. ואילו במטה אפרים (סימן תקפ"א סעיף כ"א) העתיק לדינא את האליה רבה הנ"ל, שאם אין מניין לא יאמר 'מחי ומסי' בסליחות, אף שהיא תפילה קבועה לציבור. אך לפי הנ"ל מיושב, שלגבי תפילות סובר, שגם בנוסף הקבוע לציבור אסור היחיד לאומרו בלשון ארמית, וההיתר ב'יקום פורקן' הוא משום שזו רק ברכה, ודפ"ח.

ד] ובשו"ת הר צבי (הג"ל) תמה על הזמר ק-ה ריבון שנתקן בלשון ארמי, ומשולבים בתוכו דברי בקשה ותפילה מהש"ת, ומיישב, שרוב הפיוט ברובו עוסק בשבחיו של מקום, וגם בבקשות בשני הבתים האחרונים אינו מזכיר את צרכי עצמו, ועדיין צ"ע הסברא בזה.

אך מה שקשה מאוד, הוא נוסח תפילת יהיא רעוא, שאומרים עפ"י האר"ז"ל קודם קידוש בליל שבת, והרי כל כולו הם בקשות פרטיות בלשון ארמית, ונתקנה ליחיד, וקשה מאוד מה ההיתר בזה, ולא מצאתי מי שמדבר בזה להדיא, וצ"ע.

***

הרה"ג ר' נפתלי צבי מוטצען שליט"א
דומ"ץ בבית ההוראה
ודיין בבני ברק ובקרית גת

בדין בל תלין בתיקון צינור

נשאלתי, אם יש משום איסור 'בל תלין', או מצוות 'בימוז תתן שכרו', בתשלום השכר לאינסטלטור שטיפל בתיקון סתימה בצינור?

תשובה: במלאכת קרקע: יש לדון על הצינור שמחובר לקרקע, אם דינו כקרקע או כמטלטלין. והנה לגבי תשלום שכר על קרקע, דעת השו"ע (ה"מ סימן שלי"ט ס"א), שאין עובר משום בל תלין, ומקורו מדרשת הפסוק, 'כל אשר בארצך' (דברים כד, יד), ולא 'ארצך' (ועיי"ש בטור). אך עיין בפתחי תשובה (שם סק"א), שהביא משער המשפט, שיש להחמיר כשיטת כמה ראשונים, שהאיסור גם בשכר קרקע. ועיין עוד שם בקצוה"ח (סק"א) שבתלוש ולבסוף חיברו, יש לחוש לשיטת הסוברים שדינו כתלוש.

ולגבי קבלן שעוסק במלאכת קרקע, יש להסתפק אם יש בו בל תלין, שלגבי איסור 'אונאה', נחלקו הראשונים (ב"מ דף נו): אם דינו כקרקע שאין בו אונאה, משום שעבודתו להשביח את הקרקע, ולמעשה נפסק בשו"ע (סימן רכ"ז סעיף ל"ד) כדעת

הרמב"ם, שאין בו אונאה, (ועיי"ש בנתיב"מ). ולכאורה יש לומר שהוא הדין בנידו"ד, לגבי בל תלין, שדינו כשכר קרקע, כיון שעבודתו להשביח את הקרקע.

ואולי תלוי בטעמים שהובאו בראשונים, למעט שכר קרקע. שבטור הביא מהרמ"ה, שמזמעים מאשר בארצך - ולא ארצך, אבל בשיטמ"ק (ב"מ דף ק"א) הביא מתוס' הרא"ש, שהטעם למעט את הקרקע הוא, משום שצריך שיהיה דומה ל'שכר שכיר', שעושה עבודה בגופו. והנה לטעם הרמ"ה יש לומר, שמדמים שכר עבודה בקרקע לקרקע עצמה. אך לטעם התוס' הרא"ש, לא שייך לדמותו לקרקע, שהרי הפועל עצמו עושה את המלאכה, ויש בו שכר שכיר, ויל"ע בזה [וכעיי"ו עיין בשו"ת משנת ר' אהרן (סימן ע"ב), שלטעם הרא"ש אין עוברים בבתים, גם להשיטות שדינו כתלוש, מכיון שאינו עושה מלאכה בגופו].

ומצאתי במעייני החכמה למהרי"ל צינן (ב"מ פ"ז), שהקשה על הלימוד שדרשו על הפסוק 'כי תבוא בכרם רעך', שנלמד ע"י גזרה שווה מהפסוק לא תבוא עליו השמש, דאיירי בפועל. וקשה, איך אפשר לדמות את שני הפסוקים זה לזה, הרי הפסוק מדבר בכרם, שהוא מחובר, ובקרקע אין בל תלין (נתי"ב), ונשאר בקושיה. נמצאנו למדים מדבריו, שהבין בפשיטות, שגם כשהפועל עוסק במלאכת קרקע, דינו כמחובר. וזה חידוש גדול, ולע"ע לא מצאתי דברים מפורשים בזה. [ובגוף הקושיה יש לפלפל, שלשיטת הרמב"ם שסובר שעוסק בקרקע דינו כקרקע, אין להקשות כן, ע"פ מש"כ הש"ך (סימן צ"ה סק"ט), שלדעת הרמב"ם, העוסק בתלישת מחובר דינו כתלוש. ועוד יש לדון הרבה].

אומן קונה בשבח כלי: ועוד יל"ע ולצדד, אם יש כאן סניף נוסף להקל, שאם 'אומן קונה בשבח כלי', ואין התשלום כשכר על פעולתו, נמצא שאין בו בל תלין. ועיין בשו"ע (סימן שלי"ט ס"ו) שפסק שאין אומן קונה בשבח כלי, והש"ך (שם) כתב שהוא ספיקא דדינא.

ויש להסתפק, אם בתיקון צינור שייך לומר 'אומן קונה בשבח כלי'. ולכאורה תלוי, שאם פעולת התיקון היתה להסרת 'שומנים' ופסולת עבה, שנדבקו היטב לדופני הצינור, יש לעיין אם נחשב כמו שהיה כאן 'תיקון כלי' גמור. שמצד אחד, הצינור לא היה ראוי לשימוש במצב זה, אך שמא י"ל, שאינו כתיקון גוף הכלי עצמו, ואין בזה משום 'אומן קונה בשבח כלי', משום שהצינור היה שלם מצד עצמו. וחסבתי לומר, שיש תלות ספק זה בהלכות שבת, שאם יהיה משום איסור תורה, כשפוחת סתימה כזו בשבת, מסתבר שנחשב כתיקון גמור בכלי עצמו. ועיין במנחת יצחק (ח"ו סימן מד), שמבאר היטב את שיטות הפוסקים בזה, אם יש בזה איסור תורה גמור של 'תיקון ובנין', או שזה רק איסור דרבנן, ומהלק, אם הסתימה ביטלה לגמרי את הצינור מתורת כלי, באופן שהלכלוך מהודק היטב לדפנותיו, עיי"ש. והגם שאין לדמות נידו"ד לאיסורי שבת, ויש לחלק ביניהם, שבהלכות שבת עיקר הדיון הוא, אם נחשב למלאכה גמורה של תיקון, ע"י שהכשיר את הצינור והכינו לשימוש, משא"כ בנידו"ד שאנו דנים לגבי הכלי עצמו, אם נתבלטו שם כלי, אך עיי"ש בלשונו של המנחת יצחק, שמבואר בדבריו, שהצד לאיסור במלאכת שבת הוא, משום שע"י הסתימה התבטל מתורת כלי, וא"כ יש בו משום אומן קונה בשבח כלי, ויל"ע בזה.

אך באופן שהלכלוך שהצטבר, לא היה מהודק לצינור עצמו, אלא הצטבר בשוליו, וכדומה, ודאי שאין זה כתיקון גוף הכלי עצמו. וכ"כ האגרות משה (או"ח ח"ד סימן מ), ועוד מפוסקי זמנינו, לגבי שחרור סתימה כזו בשבת במקום הצורך, שאין בזה איסור, ואפילו מדרבנן אין בו כל חשש, ובאופן ודאי לא שייך לומר בו 'אומן קונה בשבח כלי'.

ובעיקר הדיון, יש לדון עוד, שתלוי במחלוקת אם סברת אומן קונה בשבח כלי, שייכת גם במלאכת קרקע, שדעת הנתיב"מ (ש"ו סק"ד), שגם בקרקע האומן קונה בשבח כלי, אך בשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב ק"א ס"ה) נקט שבקרקע אין אומן קונה, (וע"ע בחידושי הגרש"ש, ב"ב סימן ד).

סיכום ההלכה: נראה להכריע, שאם התיקון היה להסרת לכלוך ופסולת, שלא היו מהודקים בחזקה לצינור, ולא ביטלוהו לגמרי, יש לשלם את שכרו בו ביום, ויש בו משום איסור 'בל תלין פעולת שכיר'.

אך באופן שהאינסטלטור תיקן את הצינור מסתימה חזקה, והלכלוך היה מהודק לדפנותיו, והתבטל מתורת צינור, יש מקום לדון בזה, משום שהוא קבלן בעבודת קרקע, שלדעת השו"ע דינו כקרקע, ואין בו בל תלין, ובצירוף השיטות שאומן קונה בשבח כלי. אך לכתחילה נראה שיש להחמיר באיסור זה שהוא מדאורייתא, ויש לחשוש לשיטות שיש בל תלין גם בשכר קרקע. וכן ראיתי בפתחי חושן (שכירות פ"ח הערה ח, לגבי 'אונאה'), שדעת הרמב"ם שנחשב כקרקע, הוא רק ספיקא דדינא, ולכן יש להחמיר בספק איסור תורה.

תשובה ערוכה

// המשך

עשיית דין ע"י אומדנא

ברמב"ם (הלכות נזקי ממון פרק ח ה"ד) נפסק: "שור שהיה רועה על גב הנהר, ונמצא שור הרגו בצדו, אף על פי שזה מנוגה, וזה מועד ליגה, זה מנושך, וזה מועד לישך, אין אומריין, בידוע שזה נשכו וזה נגחו. אפילו גמל האוחז בין הגמלים ונמצא גמל הרגו בצדו, אין אומריין, בידוע שזה הרגו, עד שיראוהו עדים כשרים". וכ"פ בשו"ע ח"מ (סי' ת"ח).

עוד פסק הרמב"ם (הלכות סנהדרין פכ"ד ה"א): "יש לדיין לדון בדיני ממונות על פי הדברים שדעתו נוטה להן שהן אמת, והדבר חזק בלבו שהוא כן, אף על פי שאין שם ראיה ברורה. ואין צריך לומר אם היה יודע בודאי שהדבר כן הוא, שהוא דן כפי מה שידוע. כיצד ... וכן מי שבא וטען שיש לו פקדון אצל פלוני שמת בלא צואה, ונתן סימנין מובהקין, ולא היה זה הטוען רגיל להכנס בבית זה האיש שמת, אם ידע הדיין שזה המת אינו אמור להיות לו חפץ זה, וסמכה דעתו שאין זה החפץ של מת, מוציאו מן היורשין ונתתו לזה האמור בו ונתן סימנים, וכן כל כיוצא בזה. שאין הדבר מסור אלא ללבו של דין, לפי מה שיראה לו שהוא דין האמת. אם כן למה הצריכה תורה שני עדים, שבמון שיבוא לפני הדיין שני עדים, ידון על פי עדותן, אף על פי שאינו יודע אם באמת העידו או בשקר. כל אלו הדברים הן עיקר הדין. אבל משרבו בתי דינין שאינן הגונים, ואפילו היו הגונים במעשיהם, אינן חכמים כראוי ובעלי בינה, הסכימו רוב בתי דיני ישראל שלא ... ידון הדיין בסמיכת דעתו ולא בידיעתו, כדי שלא יאמר כל הדיוט, לבי מאמין לדברי זה ודעתי סומכת על זה". וכ"פ בשו"ע ח"מ (סי' ט"ו סעי' ה').

ואם כן אפילו לדיין אסור בזה"ל לדון על פי אומדנא, ואפילו אומדנא דמוכה, וכל שכן שאסור להדיוט לדון ע"פ אומדנא.

ליסר את הנחשד בגנבה או למסרו למשטרה

מאידך מציונו בגמ' (בב"מ כ"ד ע"א): "מר זוטרא חסידא אגניב ליה כסא דכספא מאושפיזא. חזיא להווא ברבי רב דמשיידיה ונגיב בגלימא דחבריה. אמר, היינו האי דלא איכפת ליה אממונא דחבריה, כפתיה ואודיי".

וכתב בשו"ת פנים מאירות (ה"ב סי' קנ"ה): "נשאלתי, בעל בית אחד שמצא תיבתו פרוצה ונגנב מתוכה הון רב, ויש לו אומדנא המוכיחה שאחד ממשרתיו עשה המעשה הזה, ואינו רוצה להודות, אי שרי ליה לימסרו לערכותיהם לענותו ולסרו עד שיתן תודה, או לא. וכמו כן נשאלתי, באחד ששלח משרתו להביא לו אבנים טובות שלו שהיו מופקדים אצל הסוחר, ולאחר שמסר לידו הסוחר אבנים טובות העולים בסך ששת אלפים, נתן לתוך כיסו התפור בבגדו, ובבואו לבית בעליו פשפש ולא מצא האבנים טובות הנ"ל, ומענה בפיו שנאבדו ממנו, ויש כמה אומדנות דמוכה, שהוא שלח ידו בפקדון אדונו, ומעיו פניו ומצחו כנוושה ומקשה ערפו, אי שרי ליה לימסרו לפני ערכותיהם ולסרו ולענו אותו עד שיתן תודה או לא, כי יש לחוש שלא ילמדו ממעשיהם ויתרבו המתפרצים באדוניהם, עכ"ל.

תשובה, כבר אמרו חז"ל בסנהדרין דף מ"ו, תניא רבבי אומר, שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה, ולא לעבור על דברי התורה, אלא כדי לעשות סג לתורה ... ואין לחלק דדוקא משום לתא דעריית חמירי או בשביל נזק גוף אדם, אבל לא בשביל ממון, אבל כד דייקנין שפיר, אפילו בעבירה דממון נמי מכין ועונשין, ואפילו מן התורה, אם אינו רוצה להחזיר ולהשיב את הגזילה או את העושק, דאמרין בכתובות דף פ"ו ע"א, אמר ליה רב כהנא לרב פפא, אמר לא ניהא לי דאיבעיד מצוה מאי, אמר ליה, תנינא, בד"א במצות לא תעשה, אבל במצות עשה שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה, לולב ואינו עושה, מכין אותו עד שתצא נפשו. וכן איתא בחולין דף קל"ב ע"ב, וכן פסק בחו"מ סי' כ"א. הרי להדיא לקיים מצות עשה מכין אותו עד שתצא נפשו. ואף שיש לחלק דדוקא הכי שברור לן שאינו רוצה לקיים מצות עשה, אבל הכי דמספקא לן לא, מ"מ נראה בוודאי לענין להכות אותו עד שתצא נפשו שפיר יש לחלק, אבל ליסרו יש לומר דאוליין בתר אומדנא. דהא איתא בפרק גט פשוט דף קס"ו ע"א, ההיא דהוי כתוב ביה תלתא בפרדיסא. אייל ומחקה לגגיה דבית וכרעיה, ושוייה ופרדיסא. אתא לקמי' דאביי, אמר ליה, רוח ליה עלמא להאי וי"ל - כפתיה ואודיי. וכן כמה עובדא שם דכפתיה ואודיי. ועל כרחק כיון דהוי על פי אומדן דעתו שיש זיוף, ולא רצה להודות, וע"י שכפתיה הודה, וכפתיה היינו מלקות, כמו דאיתא בחולין דף ק"י ע"ב בההיא גברא דלא הוי מוקר אבוה, כפתהו, ופירשי' כפתהו על העמוד להלקותו ... ש"מ דאפילו בממון ע"י אומדנא דמוכה כפתיה להלקותו עד שהודה, כדי להוציא הגזילה מידו.

...ואין לחלק דהא ע"פ אומדנא אין מוציאין ממון, דלא קיימא לן כרב אחא דאמר, גמל האוחז בין הגמלים ונמצא גמל הרגו בצדו, בידוע שזה הרגו, אלא כרבנן, כמו שפסק בטור חו"מ סי' ת"ח, ובעינן דוקא עדות ברורה. וכי הכי דלא מוציאין ממון ע"פ אומדנא, אי אפשר להוציא אלא בעדים ברורים, ולא ע"פ אומדנא, רצוני לומר מודחק בממון, או אפשר להוציא אלא בעדים ברורים, ולא ע"פ אומדנא, רצוני לומר דאין אנו רשאים ליסרו כדי לקיים המצוה והשיב את הגזילה או את העושק. ... זה אינו, דהא כתב הטור חו"מ סי' מ"ב וז"ל, ואם צריך לכופ לבעל השטר ולהכותו, יעשה, כדי שיצא הדין לאמינותו. וכתב הטור שאפילו אם [לא] יטעון הנתבע, חייב הדיין לטעון, כדי להוציא הדין לאמינותו. וכתב הב"י שהיא דינא נלמד מהנך עובדא שהבאתי לעיל בפרק גט פשוט ... הכי נמי אף על פי שאין אנו מוציאין ממון ע"פ אומדנא, מ"מ המצוה על הדיין להכותו וליסרו ע"פ אומדן דעתו שיוודה האמת. וכן מסתמא מפרש הרמ"ה בהאי עובדא דאלו מציאות דף כ"ה, דמר זוטרא חסידא אגניב ליה כסא דכספא והוי לברבי רב דמשיידיה ונגיב בגלימא דחבריה, וכפתיה ואודיי.

ושמעתי מפי דודי, שמעשה היה בימי הגאון מוהר"ר העשילי, והגאון הש"ך הפקיד ביד הגאון שלשלת של זהב, ונגנב ע"י משרת של הגאון מוהר"ר העשילי, והסכימו ונתנו את אצבעו בין השרוף של קנה השריפה שקורין בוק"ס, ולא הודה הגנב, ואחר שלשה שנים מצאו השלשלת באמתחת הגנב, ומעתה נלך בעקבות אבותינו, באם שהדבר ברור ע"פ חקירות אנשים יראי אלקים שיש מקום לחשדו, רשאים ליסרו קצת ... והוכח אני מאוד שלא למסרו לערכותיהם. וכבר אמרו חכמנו"ל (ב"ק ק"ו ע"א) - 'כתוא מכמר', יש לחוש שאם יודה ידונו אותו למיתה. כללא דמילתא בהא נחתא ובהא סלקא, אם יראה ע"פ עוצם ביתם וחכמתם, להסיר ממנו מוקשי מות ודבר הגורם לזה, רשות ניתן ליסרו קצת כדי שיוודה על האמת ובלבד שייסכימו עמי שלשה בעלי תורה יראי ה' ושונאי בצע".

משמע מדבריו, שאם יש רגליים לדבר שהוא הגנב, ואין חשש שאם ימסרוהו למשטרה בחשד לגניבה, יבוא לידי סכנת מיתה, מותר להתלונן במשטרה, אף שיש חשש שינהגו עמו שלא כפי דין התוה"ק.

שיעורים הנמסרים מפי מוריניו הגאב"ר שליט"א

יום שני | בשעה 21:00

בבית המדרש קאמרנא רחוב דבורה הנביאה 14

הלכות שכירות פועלים

יום שישי | בשעה 09:30

בבית המדרש אש קודש רח' רש"י 8

הלכות חלה על סדר השו"ע

שבת אחה"צ | שעה ורבע לפני זמן הדלה"נ

בבית המדרש קהל חסידים שכונת ה' רח' הרב לוי 3

הלכות ברכות נהגין ופרקי אבות

שעות קבלת קהל בבית ההוראה

ע"י הגאב"ר שליט"א

8:30-8:45 בבית הכנסת קהל חסידים

רח' הרב לוי 1 שיכון ה' ב"ב

(לשאלות קצרות בלבד)

13:00-13:45 בבית הכנסת מאקאווא רבנו תם 6 ב"ב

ביום ו' בין השעות 11:00-10:30

19:15-20:45 בבית הכנסת אנטוניא הושע 9 ב"ב

ניתן להאזין לשיעורי הגאב"ר שליט"א, בטלפון: 073-3718126

כל הוצאות הדפסת הגיליון נגברו ע"י הגריב היקר החפץ בעילום שמו לע"נ רבינו הגדול פוסק הדור בעל שבט הלוי וגאב"ר זכרון מאיר רבי שמואל הלוי ואזני זצ"ל ולדיפאטי השלמה של ה"ד רד" כן ציפורה ה"ז בתושב"י

לקביעת תור לברורות בדיני ממונות ושאר עניינים ע"י הגאב"ר שליט"א ניתן לפנות לקו בית ההוראה בשלוחה 413 | לשאלות בהלכה והערות בענין העלון ניתן לפנות למייל b038055000@gmail.com

קו 'הלכה למעשה' - מענה הלכתי 24 שעות ביממה 03-8055000

